

Hejl, František

Dějiny slovanských národů

In: *Slavica na Universitě J.E. Purkyně v Brně : (filologie, literární věda, historiografie, uměnovědy)*. Hejl, František (editor). Vyd. 1. V Brně: Universita J.E. Purkyně, 1973, pp. 107-114

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/126838>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

DĚJINY SLOVANSKÝCH NÁRODŮ

Obor dějin slovanských národů a dějin národů střední, jihovýchodní a východní Evropy je v rámci rozvoje historického bádání na brněnské universitě oborem nejmladším. Zatímco se zde studium obecných dějin západoevropských tradovalo od samého založení university (počínajíc zimním semestrem r. 1920) a bylo obsazeno dvěma řádnými profesory — *Bohumilem Navrátilem* (1870 až 1936) pro středověké obecné dějiny a profesorem *Juliem Glücklichem* (1876 až 1950) pro moderní obecné dějiny — stolice dějin střední, jihovýchodní a východní Evropy byla zřízena 1. října 1935 v souvislosti se jmenováním docenta filosofické fakulty University Karlovy *Josefa Macůrka* (* 1901) mimořádným profesorem slovanských dějin na filosofické fakultě university v Brně.

Počátky oboru nebyly snadné, neboť slovanské dějiny nebyly tzv. státnicovým oborem, a proto rádius působnosti vzhledem ke studentům, a tím i k budoucímu vědeckému dorostu byl značně omezený.

Již ve vstupních přednáškách Josefa Macůrka v zimním semestru 1935/1936 a rovněž v ohlášených cvičeních začaly se rýsovat budoucí hlavní okruhy vědeckovýzkumné a publicistické činnosti nově založeného pracoviště. Prof. Macůrek zahájil svou učitelskou činnost v Brně přednáškami z dějin polského národa a z dějin východních Slovanů, v zahajovacím cvičení věnoval pozornost analýze nejstarších pramenů narativní povahy k uherským dějinám. V následujícím studijním roce 1936/1937 rozšířil obzor svých cvičení též na výklad polských politických spisů v 16. století a na slezský problém v polské politické literatuře 16. století. V osudných letech 1938–1939 a 1939–1940 přikročil Josef Macůrek k aktuální tématice, k úvahám o dějinné problematice středoevropských a balkánských národů a jejich místě v evropských dějinách. Svoje čtení završil takřka symbolicky přednáškami z dějin východních Slovanů (v zimním semestru 1939/1940), které již nedokončil.

Inhned po příchodu prof. Josefa Macůrka na filosofickou fakultu do Brna se s nevšedním úsilím a zápalem začalo organizovat slovanské oddělení historického semináře, a to jako jeho integrální součást. V krátké době několika let se podařilo Josefu Macůrkovi dobudovat základní fond odborné literatury, zvláště základních děl polské, ruské, sovětské, maďarské, byzantologické a balkanologické historiografie, a základních edic pramenů. Takto se vytvářely materiální předpoklady k rozvoji oboru a k výchově nových vědeckých pracovníků. Leč dříve, nežli se mohlo plně rozvinout studium dějin slovanských, středoevropských a balkánských národů a dějin jejich vztahů s našimi národy, došlo k násilnému uzavření vysokých škol.

Skutečnosti národně osvobozenického boje za druhé světové války, jeho ideový a politický obsah, osvobození naší vlasti Rudou armádou v r. 1945 a v první řadě důsledky národní a demokratické revoluce vytvořily daleko příznivější podmínky pro rozvoj jmenovaného vědního oboru. Úměrně podílu na vítězství nad nacismem a politicko-hospodářské semknutosti vzrůstal význam států střední, jihovýchodní a východní Evropy na mezinárodním fóru; v této oblasti Evropy vznikaly státy nového typu, naše vztahy s nimi (zvláště styky politické) se prohlubovaly. Obecně se pociťovala potřeba poskytnout nejen historikům, tedy odborné veřejnosti, ale i širokým kruhům zájemců celkový pohled na dějiny alespoň největších slovanských národů. Tento úkol splnily základní syntaktické práce prof. Josefa Macůrka, vznikající ještě před válkou,

zrající za války a publikované krátce po osvobození: Dějepisectví evropského východu (1946), jež podává poprvé souhrnný výklad vývoje středo-jihovýchodoevropské historiografie a v úvodu vymezuje historický vývoj pojmu evropský východ, jeho obsah a rozsah; třísvazková syntéza Dějiny východních Slovanů (1947) a Dějiny polského národa (1948), monografie Češi a Poláci v 2. polovině 16. století (1948), dále publikace určená široké veřejnosti ČSR a SSSR (1947). Široké veřejnosti byly rovněž věnovány živé extenze filosofické fakulty, na nichž se podíleli nejen historikové, nýbrž i jazykovědci, literární historikové, historikové umění, nejednou dokonce i mimobrněňští. Tyto přednášky byly prosloveny na půdě brněnské filosofické fakulty a rovněž v jiných významných centrech našeho politického, veřejného a vědeckého života. Extenze filosofické fakulty se snažily dát okruhu zájemců kvalifikovanou odpověď na naléhavé otázky současnosti. Přednesené referáty se souborně vydávaly ve sbornících, z nichž zvláštní pozornosti si zaslouží Slezsko, český stát a česká kultura (1946) a Slovanství v českém národním životě (1947); v nich se autoři zamýšlejí nad historickým pozadím vývoje slovanské myšlenky a nad její funkcí v kulturních a zvláště v politických dějinách českého národa; dále to byl sborník Slovancký sjezd v Praze 1848 (1948), v němž šlo o postižení základních politických trendů v revolučním roce 1848 a o vymezení místa, které v tomto dění náleží Slovanckému sjezdu a jeho programu, a konečně sborník Morava v českém státě (1848) analyzující význam této oblasti v národních českých dějinách a v dějinách vztahů Čechů a Slováků.

Záhy po osvobození nebyl vědecký program oddělení slovanských dějin historického semináře určen jen slovanskou problematikou, byl pojímán šíře a obecněji. O tom svědčí připravované a realizované habilitace. Totiž zároveň s vypracováním vědeckého programu oddělení slovanských dějin historického semináře, jehož obsahem bylo študium dějin národů střední, jihovýchodní a východní Evropy, jejich vzájemných vztahů a vývojových vazeb, docházelo k personálnímu budování oboru. V r. 1947 se habilitoval dr. *Josef Kabrda* (1906 až 1968) pro obor dějin jihovýchodní Evropy a Blízkého východu, pro obor moderních polských dějin se habilitoval dr. *Zdeněk Hájek* (1894–1958), pozdější profesor a vedoucí katedry historie na pedagogické fakultě brněnské university, připravovala se habilitace dr. *Václava Čejchana* pro obor dějin SSSR, k níž ovšem pro jiný zájem a úkoly habilitanta již nedošlo. Současně se věnovala soustavná pozornost výchově mladších pracovníků z řad studentů. Cílevědomě se získávala zahraniční stipendia, do semináře byli přijati noví pracovníci a od konce r. 1947 i první asistent. Úspěšná byla zahraniční stipendia v Polsku. Jejich absolventi se po návratu podíleli a podílejí na rozvoji tohoto oboru na fakultě, ale i ve Slovanském ústavu (v pozdějším Ústavu dějin východní Evropy a v nynějším Československo-sovětském institutu ČSAV v Brně) a ve Slezském ústavu v Opavě.

V Brně – na rozdíl od jiných vysokoškolských center a pracovišť v Československu – nedošlo po r. 1948 k hiátu, naopak nastoupila zde tvůrčí spolupráce představitelů starší a mladší generace vědeckých pracovníků; četné diskuse přispívaly nikoli k rozdělení, ale ke sblížení stanovisek, společným smyslem činnosti všech pracovníků bylo adekvátní pojetí podstaty a úkolů historiografie a jejich cílem pak pravdivější, plnější a exaktnější zobrazení dějinného procesu ve studované oblasti na marxistickém základě; souhrn všech těchto skutečností vytvářel příznivé vědecké klima, jehož výsledkem byla aktivní účast Josefa

Macůrka, Josefa Kabrdy, jejich žáků a mladších spolupracovníků nejen na tvůrčí práci v rámci fakulty, nýbrž i na činnosti ústavů ČSAV a příbuzných vysokoškolských pracovišť. Brněnská škola historické slavistiky, hungaristiky a balkanistiky působila jako významné — a po jistou dobu jediné — středisko cílevědomé programové vědecké a pedagogické práce u nás. Z této školy vyšli pracovníci pobočky Československo-sovětského institutu ČSAV v Brně — doc. Milan Kudělka, dr. Lubomír Havlík, dr. Vladislav Šťastný a dr. Milan Šmerda, pod vedením prof. Macůrka začal rozvíjet svoji vědeckou práci dr. Václav Peša, vedoucí pobočky Ústavu československých a světových dějin ČSAV v Brně, v Bratislavě k žákům prof. Macůrka patří prof. Emilián Stavrovský a pracovníci SAV dr. Pavel Horváth a jiní, v Slezském ústavu doc. Andělín Grobelný a dr. Blanka Pitronová, na prešovské fakultě dr. Michal Danilák a jiní. A jestliže prof. Macůrek v r. 1945 stál na půdě brněnské university se svým vědním oborem takřka osamocen, působí tu nyní početná skupina bohemistů a slavistů — jeho žáků (František Hejl, František Jordán, Josef Kolečka, František Mairuš, Ctibor Nečas, Richard Pražák). K Macůrkovým žákům patřili i zemřelí Zdeněk Konečný a Miloš Rejnuš.

Není zajisté náhodou, že se seminář slovanských dějin (od r. 1957 katedra dějin střední, jihovýchodní a východní Evropy a konečně od počátku r. 1970 katedra historie a etnografie střední, jihovýchodní a východní Evropy) stal již před r. 1948 ohniskem úsilí o rozšíření a získání nových možností k rozvoji vědecké práce v Brně, na Moravě i ve Slezsku. Vždyť odtud vyšla iniciativa k založení pobočky bývalého Slovanského ústavu, dnešního ČSI ČSAV, k založení pobočky Ústavu československých a světových dějin ČSAV; o práci historických oborů se opíraly redakce odborných časopisů (Časopis Matice moravské, Slezský sborník, Sborník prací filosofické fakulty, Slovanské historické studie, Slovanský přehled aj.). Pracovníci této katedry stáli u kolébky nového vědeckého programu ústředních vědeckých pracovišť — Československo-sovětského institutu v Praze, Slezského studijního ústavu v Opavě, jehož převedení do rámce ČSAV významně podpořili.

Do r. 1945 se s příchodem nových pracovníků na katedru rozšířil též tematický obzor přednášek a cvičení. Prof. Josef Macůrek přikročil k výkladu vývoje východoevropského dějepisectví a k novému cyklu z dějin východních Slovanů; diskusně živé byly jeho semináře četby a výkladu nejstarších ruských letopisů, zpráv cizinců o Moskevském státě a zvláště seminář o problematice druhého znevolnění a feudálního režijního velkostatku ve střední a východní Evropě. V zimním semestru studijního roku 1946/1947 měl prof. Macůrek kurs Západ a východ. Úvahy z evropských dějin, v němž tehdy zdůrazňoval jednotu evropského vývoje. Na toto téma navazovala i jeho přednáška Dějiny slovanských národů. Otázky dějin Ruska a Sovětského svazu, dějin Polska a Uher, doprovázené příslušnými semináři, byly hlavním tematickým obsahem Macůrkova pedagogického poválečného působení.

Zdeněk Hájek ve své docentské přednášce (studijní rok 1947/1948) analyzoval dějiny Polska a Ukrajiny v 18. století.

Celou novou oblast rozvinul před studenty historie Josef Kabrda. Ve školním roce 1947/1948 zahájil svá vysokoškolská čtení výklady o dějinách osmanské říše v Evropě v 15. a 16. století a zaměřil svoji pozornost na vnitřní poměry v době rozmachu tureckého imperia. Konečně v následujícím studijním roce přikročil k výkladům dějin Byzance. Integrovanou součástí Kabrdova vysokoškol-

ského působení byly výklady o dějinách jednotlivých balkánských národů od středověku do doby nové (19. století); z této problematiky těžilo i několik prací diplomových. Josefu Kabrdovi náleží zásluha za to, že na filosofickou fakultu uvedl studium jazyka tureckého; v padesátých letech vedl také lektorské kursy bulharštiny a suploval přednášky z normativní mluvnice bulharštiny. Prof. Kabrda dal podnět k uvedení novořečtiny na filosofickou fakultu v Brně, o níž od r. 1962 přednáší *Ivan Dorovský* (* 1935).

S nástupem mladší generace po r. 1947 a zvláště pak po r. 1948 rozšiřovala se postupně tematika přednášek a cvičení z dějin slovanských, podunajských a balkánských národů a jejich vzájemných vztahů a vlivů, ale rovněž nastal pronikavý přesun v oblasti teorie a metodologie vědecké práce ve směru k historickému materialismu.

František Hejl (* 1920) měl vedle základního kursu z obecných dějin epochy feudalismu speciální přednášky o zahraniční politice přemyslovských králů, o městě i jeho vývoji a funkci ve střední Evropě, dále se zabýval dějinami národně osvobozenického boje ukrajinského národa v 16.–18. století, dějinami společenského myšlení v Polsku za humanismu, dějinami reformačního hnutí v Polsku a v Uhrách, přednášel o problematice vývoje polského revolučního a demokratického hnutí v 19. století, o heretických hnutích ve východní Evropě aj.

Zdeněk Konečný a Josef Kolečka obohatili přednáškový program katedry výklady z dějin dělnického hnutí ve střední, jihovýchodní a východní Evropě. Josef Kolečka přednášel o problematice vývoje a rozpadu habsburské monarchie, o dějinách národů střední a jihovýchodní Evropy 1789–1945 a do svých výkladů zahrnul též problematiku světového vývoje po r. 1945. Ve svých speciálních přednáškách přiblížil studentům vývoj československo-polských vztahů v 19. a ve 20. století, podrobně analyzoval vývoj, podstatu a funkci (úlohu) ideje slovanské vzájemnosti v 19. a 20. století. K aktuálním otázkám se vztahovaly Kolečkovy výklady o vzniku lidově demokratických států ve střední a východní Evropě a z oblasti národnostní otázky a národnostních programů pro střední a jihovýchodní Evropu.

Problematika dějin uherského státu, Maďarů a Rumunů je významným polem pedagogické činnosti katedry po druhé světové válce. Základy položil Josef Macúrek. Tento obor pak plně rozvinul až *Richard Pražák* (* 1931). Jeho přednášky a cvičení se zabývají dějinami uherského státu a Maďarů v 18.–20. století a česko-maďarskými kulturními a politickými vztahy za národního obrození. V šedesátých letech přikročil Richard Pražák k uvedení ugrofinistiky na katedru a fakultu.

Dějiny SSSR, významem Velké říjnové socialistické revoluce pro rozvoj dělnického a revolučního hnutí ve střední a jihovýchodní Evropě, dějinami československo-sovětských vztahů se ve svých přednáškách a cvičeních obíral Zdeněk Konečný. Posluchače zvláště zaujaly jeho výklady z dějin druhé světové války a z dějin Velké vlastenecké války i přednášky o sovětsko-československé spolupráci v osvobozenickém boji. Na fakultu uvedl Konečný přednášky z dějin středoasijských a pobaltských národů SSSR.

Posluchačům historie dostalo se zasvěcených výkladů též z dějin národně osvobozenického hnutí koloniálních národů v 18.–20. století, o nichž přednášel Josef Kabrda, František Hejl, Richard Pražák a Zdeněk Konečný.

Po r. 1945 se s příchodem nových pracovníků a s novým elánem rozvinula

tématicky košatá paleta vědeckovýzkumné práce historiků-slavistů. V popředí jejich vědeckého zájmu nejsou jenom slovanské dějiny či dějiny jednotlivých slovanských národů, ale i dějiny všech národů této oblasti a jejich historických souvislostí od 9. století do současnosti. Jestliže koncem třicátých let a krátce po druhé světové válce šlo především o řešení slovanské problematiky, pak od studijního roku 1946/1947 se postupně propracovával program oblastního a problémového komparatistického studia dějin národů střední, jihovýchodní a východní Evropy, obracel se zřetel k polonistice, rusistice, ukrajinistice, hungaristice, turkologii, balkanistice, rumunistice atd. Plodem tohoto úsilí bylo založení Kabinetu balkanistiky a hungaristiky v rámci katedry dějin střední, jihovýchodní a východní Evropy (v r. 1966), jehož cílem je studium dějin a kultury národů karpatsko-podunajské a balkánské oblasti.

OBEČNĚ SLAVISTICKÁ PROBLEMATIKA

Pracovníci katedry historie a etnografie střední, jihovýchodní a východní Evropy byli iniciátory monografie *Magna Moravia* (1965), díla, do něhož též přispěli svými studii o významu byzantské mise pro československé, slovanské a evropské dějiny a o pozadí mise v současných mezinárodních evropských vztazích (Josef Macůrek, František Hejl), dále o cyrilometodějské tradici v novodobých dějinách (Josef Kolečka). Monografie je pozoruhodná tím, že se tu poprvé sjednotili vědci různých disciplín – historikové, jazykovědci, historikové literatury a umění – a společně s archeology se pokoušeli všestranně prozkoumat složitou problematiku raně feudálních dějin Velké Moravy v rámci dějin obecných. Z iniciativy a ve spolupráci s katedrou přikročilo se k edici *Magnae Moraviae Fontes Historici*, jejíž čtyři svazky (I. 1966; II. 1967; III. 1969; IV. 1971) v textu originálu a v souběžném českém překladu zpřístupňují písemné památky, vztahující se k dějinám Velké Moravy. Takto se dostávají do rukou odborné veřejnosti písemné prameny různého druhu a proveniencí (letopisy, kroniky, spisy hagiografické, listy a listiny, památky povahy právní a náboženské aj.), vzniklé v různých prostředích (ve Franské říši a v anglosaském světě, u papežské kurie, v různých oblastech středozemského moře, zvláště v Aquileji, Charvátsku, v Itálii, dále v Panonii, v Čechách, ve Velké Moravě, v Bulharsku, na staré Rusi, v Byzanci a jinde) a psané v různých jazycích, které jsou již dnes ve starších vydáních těžko přístupné. Vydání písemných pramenů k dějinám Velké Moravy bylo dílem historiků a jazykovědců, spojených sil filosofické fakulty a Československo-sovětského institutu ČSAV v Brně (dr. Lubomír Havlík). Prameny zařazené do edice jsou chronologicky vymezeny od doby Sámovy říše až do počátku století. První komplexní edice písemných pramenů k dějinám Velké Moravy přispěla a přispívá k poznání nejen vlastních dějin Velké Moravy, ale především jejího místa v dějinách ostatních slovanských národů a v obecných dějinách evropských.

V centru vědeckého výzkumu jsou klíčové problémy slovanských dějin, jako otázka přechodu od feudalismu ke kapitalismu ve střední Evropě (Josef Macůrek jako představitel československé historické vědy přednášel na toto téma na světovém kongresu historických věd ve Stockholmu r. 1960 – in: XIe Congrès International des sciences historiques. Rapports IV, Stockholm 1960; viz též SPFFBU C 1960; in: Srednije veka, Moskva 1961, společně s Arnoštem Klímou),

otázky vzniku mnohonárodnostních států ve střední Evropě (František Hejl), problematika místa Slovanů a východní Evropy v obecných dějinách (Josef Macůrek) a vztahu slavistiky a historiografie a funkce vědy při řešení slavistické problematiky (Josef Macůrek, Josef Kolečka, František Hejl).

Valašskou otázkou v rámci studia karpatské oblasti se zabývali četní historikové (František Dostál, František Nesvadba, částečně Milan Šmerda a Blanka Pitronová), ale základní význam tu mají četné studie Josefa Macůrka, uveřejňované od poloviny padesátých let časopisecky a shrnuté v syntetické monografii Valaši v západních Karpatech v 15.–18. století. K dějinám osídlení a hospodářsko-spoločenského vývoje jižního Těšínska, jihozápadního Polska, severozápadního Slovenska a východní Moravy (1959). K této otázce se Macůrek ještě později vrátil.

Uznávány jsou výsledky, k nimž se dopracovali historikové při studiu procesu vzniku novodobých národů (František Hejl, Josef Kolečka, Josef Macůrek, Richard Pražák). Prvenství tu náleží Josefu Kolečkovi, který v řadě studií, dovršených dvěma monografiemi, rozpracoval problematiku novodobých slavismů a jejich programů (Slavjanskije programmy i ideja slavjanskoj solidarnosti v XIX i XX vekach, 1964) a přehlédl vývoj socialistické teorie národnostní otázky od Marxe k Leninovi (Národnostní programy pro střední a jihovýchodní Evropu, 1971).

Nemalý je rovněž přínos historiků-slavistů k poznání dějin humanistického myšlení v Polsku a ve střední Evropě. Historikové-slavisté dali podnět a rozhodným způsobem přispěli k napsání dějin vědy na brněnské universitě za 50 let od jejího založení (Otakar Borůvka, František Hejl, Josef Macůrek, Josef Sajner) Universitas Brunensis 1919–1969, 1969).

DĚJINY POLSKA A SLEZSKA A ČESKOSLOVENSKO-POLSKÝCH VZTAHŮ

Studium česko-polských vztahů, dějin Polska a Slezska je nejvladnějším a nejpłodnějším okruhem publicistiky brněnské historické slavistiky. Program, který tu byl přijat, splnila v mnoha aspektech. Analytické studie Josefa Macůrka, Miloše Rejnuše, Františka Hejla, Josefa Kolečky, Zdeňka Konečného a Rudolfa Fišera vztahující se k problematice českých a polských (slezských) měst, k jejich úloze v procesu připojení Slezska k zemím české koruny a ve východní politice posledních Přemyslovců, týkající se vlivu husitského revolučního hnutí a spisovné češtiny v Polsku v 15. století a na počátku 16. století, studie z česko-polských politických, diplomatických a hospodářských vztahů v 16.–17. století (Josef Macůrek, dozvuky polského bezkráloví z roku 1587. Příspěvek k osvětlení snah rodu habsburského o získání koruny polské v letech 1588–1594, 1929; týž, Diplomatické posláni Jana Druckera v Polsku r. 1591, 1930; týž, Zápas Polska a Habsburků o přístup k Černému moři na sklonku 16. století, 1931; týž, České povstání r. 1618–1620 a Polsko, 1937; týž, Dějiny polského národa, 1948; týž, Čechové a Poláci v 2. polovině XVI. století, 1948; František Hejl, Od česko-polské státní smlouvy k habsbursko-vazovskému dynastickému paktu 1589–1613, SPFFBU C 1959 aj.), práce z problematiky obrození Čechů a Poláků, úvahy o revoluční spolupráci dělnického hnutí v 2. pol. 19. stol. a ve 20. století (zde uveďme alespoň základní monografie Josefa Kolečky Revoluční dělnické hnutí na Moravě a ve Slezsku 1917–1921, 1957; Dělnické rady na Ostravsku-Kar-

vínsku, Hor. Slezsku a Dąbrowsku 1917-1921, 1960 aj.), vyvrcholily dvousvazkovou syntézou Češi a Poláci v mnulosti. Syntéza se sice realizovala na půdě ČSAV a její přípravy se zúčastnili především pracovníci dnešního Československo-sovětského institutu, ale iniciátorem celého díla, hlavním redaktorem prvního svazku (1964) a autorem jeho části byl Josef Macůrek, který se na jeho druhém svazku podílel koncepčně. Syntetický pohled na dějiny česko-polských vztahů metodicky vychází z typologického srovnání polského a českého vývoje, postihuje podmínky, které byly impulsem a zároveň vymezovaly formy, způsob a rozsah vzájemného působení obou prostředí v oblasti hospodářské, sociální, politické a kulturní. Je pochopitelné, že mimořádně důležité místo v syntéze česko-polských vztahů zaujímá Slezsko, oblast přímého stýkání obou slovanských etnik. Koncepcí, metodou, zpracováním a časovým rozsahem od 9. století do 20. století je práce Češi a Poláci v minulosti ojedinělým dílem v československé, polské a obecné historiografii. Je vůbec prvním dílem svého druhu.

Zdeněk Konečný zkoumal pozadí a význam první poválečné československo-polské hospodářské smlouvy, uzavřené r. 1925 pro ekonomiky obou nových státních útvarů. Ve spolupráci s Františkem Mainušem zahájil studium otázky válečných zajatců a totálně nasazených a přitom věnoval zvláště velkou pozornost osudům polského národa. Z četných jeho studií tu uveďme alespoň nejvýznamnější (napsané ve spolupráci s Františkem Mainušem): Pracovní nasazení Poláků v okupovaném pohraničí Československa za druhé světové války (SISb 1963; též polsky *Przeгляд Zachodni* 1964); Poláci nasazení za války v okupovaném československém pohraničí a jejich boj proti fašismu (SISb 1964) aj. Studie tu vyvrcholily monografií *Obozy jenieckie na Górnym Śląsku* (1969).

DĚJINY NÁRODŮ SSSR A ČESKOSLOVENSKO-RUSKÝCH A ČESKOSLOVENSKO-SOVĚTSKÝCH VZTAHŮ

Studium východoslovanských dějin a česko-východoslovanských a československo-sovětských vztahů a souvislostí se na filosofické fakultě v Brně sice nedopracovalo ke konečné syntéze, přesto jsou tu výsledky, které se setkaly s mezinárodní pozorností a ohlasem. V popředí zájmu je studium češtiny a vlivu české listiny na oblast ukrajinskou a moldavskou (řada studií Josefa Macůrka – SPFFBU, Slovanské historické studie aj.), problematika procesu vzniku kozáctva a dějin mezinárodních souvislostí osvobozenického boje Ukrajinců v 16.–17. století (Josef Macůrek a František Hejl). Zahraniční politiku polsko-litevskou v této době studoval František Hejl (in: *Věčná družba*, 1955; *Naukovi zapiski VII*, Kyjev 1956). Pozornost téhož autora upoutala složitost vývoje ukrajinského obrození, rozdíly v podmínkách a v podstatě jeho procesu, vzájemný vztah a působení českého a ukrajinského prostředí i představitelů politického a kulturního života obou etnik (in: *Sborník družby pěti bratrských universit*, 1966).

Ohlasy, vlivem a významem první ruské revoluce a Velké říjnové socialistické revoluce v české společnosti, zvláště pak v dělnickém hnutí zabývali se Zdeněk Konečný, František Jordán a Josef Kolečka v řadě statí a monografií. Zdeněk Konečný připravil a vydal *Dokumenty k dějinám vztahů revolučního hnutí v Československu k Sovětskému svazu* (1960). Publikace přesahuje období 1917–1938, které tvoří její jádro, a zabírá celé období rozvoje proletářského

revolučního hnutí u nás od r. 1879. Avšak především Morava a Slezsko teritoriálně vymezuje obzor studie.

Zdeněk Konečný společně s Františkem Mainušem shromáždili a vydali tři knihy vzpomínek sovětských občanů, kteří se zúčastnili osvobozování Československa či po boku českých a slovenských vlastenců bojovali v národně osvobozeneckém boji. František Hejl připravil výběrovou edici dokumentů k dějinám česko-východoslovanských vztahů od 10. století do poloviny 18. století (Dimitr Krandžalov — František Hejl — Jaroslav Vávra, Dějiny Sovětského svazu a československo-sovětských vztahů v dokumentech I, 1963). Zdeněk Konečný (ve spolupráci s Františkem Mainušem) se zasloužili o zpracování dosud zanedbávané problematiky postupu nacistických orgánů vůči zajatcům a civilním pracovníkům cizích národů (zvláště okupovaných oblastí střední, jiho-východní a východní Evropy) v podnicích válečného průmyslu na okupovaném území ČSR.

Organickou součástí ediční činnosti Zdeňka Konečného a Františka Mainuše byla příprava a vydání kronikářských zápisů o osvobození naší vlasti Rudou armádou (Osvobození Severomoravského kraje ve světle kronik, 1962; Kronika osvobození Jihomoravského kraje, 1962). Spoluúčastí rumunské armády na závěrečných bojích druhé světové války při osvobozování Československa se oba autoři zabývají ve studii Rumunská armáda v bojích za našu slobodu 1963) a v rumunské práci Prietenia cehoslovaco-romană (1969).

Naše a mezinárodní vědecké fórum se seznámilo s výsledky brněnských historiků dějin národů střední, jihovýchodní a východní Evropy v jejich četných vystoupeních na mezinárodních kongresech, sympoziích a konferencích, konaných v Československu i v cizině. Podnětná byla jejich vystoupení v diskusích o úkolech „historické“ slavistiky a o dějinách slavistiky, v nichž se odrážel nejen tvůrčí kvas na universitě, ale rovněž poctivá snaha posunovat naše poznání kupředu a dopracovat se nových pohledů, hlubšího a adekvátnějšího poznání podstaty historických jevů a vývojového procesu.

František Hejl